

УДК: 339.138

О. М. Непомнящий,
доктор наук з державного управління, доцент,
академік Академії будівництва України, професор кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ
І. В. Хараїм,
аспірант кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНЖЕНЕРА- КОНСУЛЬТАНТА В УКРАЇНІ

О. М. Nepomnyashchyu,
Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor,
Academician of the Academy of Construction of Ukraine, Professor of the Department of Public
Administration, Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv
I. V. Kharaim,
Post-graduate student of the Department of Public Administration, Interregional Academy of
Personnel Management, Kyiv

STATUS AND PROSPECTS OF ORGANIZATIONAL AND LEGAL SUPPORT OF THE THE ACTIVITY OF CONSULTING ENGINEER IN UKRAINE

Виділено переваги впровадження у вітчизняну практику державного управління будівельною галуззю досвіду роботи Міжнародної федерації інженерів-консультантів, що стимулюватиме розвиток всіх сфер і напрямків будівельного комплексу. Розглянуто питання щодо організаційно-правового забезпечення діяльності інженера-консультанта протягом всього життєвого циклу об'єкта будівництва як основної компоненти управління інвестиційними проектами. У статті надано рекомендації щодо можливого формування при Міністерстві регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України міжвідомчого консультативно-дорадчого органу, що займатиметься на професійній основі узагальненням практики розвитку і просування інженерно-консультаційних послуг, аналізом і поширенням міжнародного досвіду, зокрема принципів та умов контрактів Міжнародної федерації інженерів-консультантів тощо.

The advantages of introducing of the experience of the International Federation of Consulting Engineers in Ukraine in the domestic practice of the state management of the building industry, which will stimulate the development of all spheres and directions of the construction complex, are highlighted. The questions of organizational and legal provision of the consulting engineer during the life cycle of the construction object as the main component of management of investment projects are considered. The article gives recommendations on the possible formation of an interagency advisory body under the Ministry for Regional Development, Building and Housing of Ukraine, which would be engaged on a professional basis by generalizing the

practice of development and advancement of engineering and consulting services, analysis and dissemination of international experience, in particular the principles and terms of contracts of the International Federation of Consulting Engineers, etc.

Ключові слова: державна політика, будівництво, інженер-консультант, Міжнародна федерація інженерів-консультантів.

Key words: public policy, construction, consulting engineer, International Federation of Consulting Engineers.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Історія розвитку Міжнародної федерації інженерів-консультантів (FIDIC - аббревіатура назви федерації французькою мовою) нерозривно пов'язана із розвитком професії інженера-консультанта і з запровадженням на початку ХХ століття інституту інженерів-консультантів, коли виникла необхідність в координації діяльності національних асоціацій інженерів-будівельників, що їх первинним завданням було вироблення єдиних стандартів якості будівельних послуг [1, 2].

На сьогодні в Україні розробка та реалізація комплексної державної політики стратегічного формування будівельної галузі практично неможлива без розвитку міжнародних зв'язків і формування інтернаціонального інвестиційно-будівельного ринку, що актуалізує необхідність в обміні досвідом і координації діяльності інженерів-консультантів різних країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема розвитку та впровадження принципів діяльності Міжнародної федерації інженерів-консультантів у будівельній галузі України займаються: В. Анін, І. Вахович, О. Галінський, О. Лилов, О. Непомнящий, Т. Цифра та ін. Проте, поза увагою залишаються питання оцінки та моніторингу в процесі реалізації загальнодержавної стратегії забезпечення діяльності інженерів-консультантів в Україні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є розробка та реалізація практичних рекомендацій щодо формування державної політики з питань діяльності інженера-консультанта у будівництві в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для комплексного розуміння стану та перспектив інституції «інженер-консультант» в Україні спочатку проаналізуємо процес формування та становлення Міжнародної федерації інженерів-консультантів.

У 1913 році, під час проведення міжнародної промислової виставки в Бельгії та за ініціативи національних асоціацій Бельгії і Франції, відбувся перший конгрес інженерів-консультантів, що на ньому і була заснована Міжнародна федерація інженерів-консультантів, яка об'єднала п'ять національних асоціацій незалежних інженерів-консультантів Європи [1].

Зараз до складу Федерації входить близько 100 національних асоціацій, низка асоційованих і афільованих членів, що представляють переважну більшість практикуючих інженерів-консультантів у всьому світі. Штаб-квартира Міжнародної федерації інженерів-консультантів знаходиться в Лозанні (Швейцарія). Основні зусилля Федерації концентруються на розробці та розповсюдженні типових форм будівельних контрактів щодо регулювання взаємовідносин учасників міжнародних інвестиційно-будівельних процесів. Крім цього, Федерація здійснює підготовку та проведення семінарів, конференцій та інших заходів для таких цілей:

- представлення інтересів інженерно-консалтингової індустрії у всьому світі;
- підвищення іміджу інженерів-консультантів;
- підвищення якості робіт і послуг, активне просування етичних норм і принципів комерційної чесності тощо [3].

Велике значення в діяльності Федерації щодо сучасної практики будівельного і промислового розвитку має державно-управлінська основа, що має створюватися і закріплюватися органами державної влади шляхом розробки законодавчих актів для уніфікації і стандартизації методів здійснення будівельних проектів загалом та шляхом випуску й розповсюдження ряду методичних посібників і рекомендацій, що призначені допомогти учасникам будівельних проектів. Завдяки активній діяльності органів державної влади в області регулювання взаємовідносин учасників будівельного ринку має бути створена потужна мережа державно-приватного партнерства у міжнародному будівництві.

У широкому сенсі слова принципи та умови Міжнародної федерації інженерів-консультантів полягають у реалізації будівельного проекту шляхом проведення наступних заходів:

- підготовка конкурсної документації, організація і проведення закупівель у будівництві;
- супровід проектування об'єкта, проведення необхідних експертиз, узгоджень;
- контроль і управління при виконанні будівельних робіт, надання послуг за проектом, включаючи виконання функцій технічного нагляду;

- вирішення спорів (претензійна діяльність, медіація, ад'юдикація, арбітраж);
- розподіл ризиків і відповідальності, управління ризиками на всіх етапах будівництва та протягом гарантійного терміну.

У вузькому сенсі слова підходи Міжнародної федерації інженерів-консультантів полягають у використанні документів (контрактів) встановленого зразка, що містять правила (умови) здійснення будівельних проектів. Розроблено кілька видів контрактів (книг), що перекладені багатьма мовами, кожна з яких має відповідне кольорове маркування задля розрізнення під час роботи.

Типова контрактна документація Міжнародної федерації інженерів-консультантів через універсальність і повноту відображення складності взаємовідносин всіх учасників будівництва швидко знайшла широке застосування у будівельних проектах у всьому світі. Досить зазначити, що основні міжнародні інвестиційні фінансові інститути, такі як: Світовий банк, Європейська Комісія, Європейський банк реконструкції і розвитку і т.д., а також великі державні й приватні замовники та інвестори при реалізації будівельних проектів використовують дану контрактну документацію [2, 4].

Ключовим аспектом в реалізації інвестиційних проектів за договорами FIDIC є залучення незалежного інженера-консультанта - спеціалізованої інжинірингової організації або спеціаліста, що забезпечує організаційне та консультаційне супроводження проектування і будівництва об'єкта. Інженер-консультант виступає в ролі експерта, який консулює замовника з питань реалізації проекту, займається підбором постачальників і підрядників, об'єктивно і незалежно керує будівництвом на майданчику і повністю супроводжує проект на всіх стадіях будівництва і до його прийняття замовником. Його завдання – контролювати виконання усіх пунктів договору. У разі необхідності його залучають до участі у вирішенні спорів, аж до судових розглядів.

Одне з основних завдань інженера-консультанта, як вбачається із досліджень вітчизняних вчених, – зниження вартості проекту, яке обумовлюється ефективністю контролю за витратами на етапі будівництва [5], що, серед іншого, досягається шляхом ідентифікації, розрахунку і розподілу ризиків інвестиційних проектів [6].

З урахуванням цієї обставини, в сучасній практиці будівництва в Україні досвід Міжнародної федерації інженерів-консультантів має бути прикладом для формування механізмів державного управління щодо ефективної реалізації будівельних проектів із залученням інженера-консультанта.

Можна стверджувати, що українське законодавство містить передумови для запровадження інституції інженера-консультанта у будівництві: на рівні закону передбачено залучення інженера-консультанта у сфері дорожнього будівництва [7], Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників (Випуск 64 «Будівельні, монтажні та ремонтно-будівельні роботи») визначено кваліфікаційні характеристики професії «інженер-консультант» [8]. Вже напрацьовано певний досвід з підготовки персоналу за модулями FIDIC [9]. Однак відсутність комплексного (міжвідомчого) підходу до вирішення проблемних питань, неоднозначне тлумачення нормативно-правових актів у суміжних галузях економіки, непослідовність при формуванні державної політики стримують залучення інженера-консультанта при реалізації проектів вітчизняними суб'єктами господарювання.

У даному контексті вважаємо доцільним створення при Міністерстві регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України міжвідомчого консультативно-дорадчого органу, що займався б на професійній основі узагальненням практики розвитку і просування інженерно-консультаційних послуг, аналізом і поширенням досвіду Міжнародної федерації інженерів-консультантів в області консультаційної діяльності у будівництві тощо.

Основними завданнями Ради розвитку і просування інженерно-консультаційних послуг у будівництві пропонується визначити:

- об'єднання і координацію зусиль учасників ринку інжинірингово-консалтингових послуг та органів публічного управління для вирішення проблем діяльності інженера-консультанта в Україні;
- сприяння замовникам будівництва, зацікавленим особам і організаціям у розвитку інжинірингової діяльності шляхом впровадження в Україні міжнародного досвіду, зокрема принципів та умов контрактів Міжнародної федерації інженерів-консультантів;
- вивчення, узагальнення та поширення науково-технічної інформації і передового досвіду в галузі будівництва по впровадженню інженерно-консультаційного супроводу інвестиційних проектів тощо.

Діяльність Ради має будуватися на основі принципів добровільності, рівноправності, самоврядування, законності та гласності. Для досягнення цілей і вищезазначених завдань Рада має використовувати у своїй діяльності такі методи:

- участь, спільно з профільними інжиніринговими компаніями, в розробленні і громадській експертизі проектів нормативно-правових актів і нормативних документів;
- вчинення видавничої діяльності відповідно до законодавства, висвітлення своєї роботи в засобах масової інформації;
- встановлення контактів і розвиток міжнародних зв'язків із асоціаціями, консультантами та фахівцями інших країн;
- організація стажувань та навчання учасників будівельного процесу в Україні та за кордоном;

- участь в організації підготовки та підтвердження кваліфікації фахівців, які надають послуги інженерно-консультаційного характеру;

- організація виставок і семінарів та участь у них.

Рада розвитку і просування інженерно-консультаційних послуг у будівництві за участі організацій громадянського суспільства та фахової спільноти може внести значний вклад у розвиток вітчизняної нормативної та законодавчої баз, необхідних для формування ринку інжинірингових послуг у будівництві в Україні. За участі Ради мають бути розроблені нормативно-правові акти та нормативні документи в галузі інжинірингу, основними з яких, на нашу думку, мають стати: Положення щодо закупівель інженерно-консультаційних послуг, Примірний договір на здійснення інженерно-технічного супроводу інвестиційних проектів на основі «Білої книги» FIDIC [10], Розрахунок вартості базових послуг інженера-консультанта. Ці нормативно-правові акти мають стати фундаментом для розробки державної методології інженерно-технічного супроводу інвестиційних проектів у будівництві, розвитку і просування в нашій країні професії інженера-консультанта, що донині не отримала належного організаційно-правового супроводу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Розповсюдження та поступове впровадження у вітчизняну практику будівельної діяльності інженера-консультанта протягом всього життєвого циклу об'єкта будівництва є ключовим при формуванні державно-управлінського механізму імплементації європейського досвіду реалізації інвестиційних проектів та удосконалення договірних відносин. Доцільно продовжувати впровадження в Україні досвіду Міжнародної федерації інженерів-консультантів, що стимулюватиме роботу будівельного комплексу та забезпечуватиме надходження інвестицій. Водночас предметом подальших наукових досліджень має стати визначення ролі та місця інженера-консультанта при реалізації будівельних проектів за організаційними схемами управління будівництвом, визначеними іншими, окрім FIDIC, міжнародно-визнаними принципами та умовами будівельних контрактів: Комісії ООН з права міжнародної торгівлі «UNCITRAL», Інституту цивільних інженерів (ICE), Асоціації архітекторів-консультантів (ACA) тощо.

Список використаної літератури.

1. Міжнародна федерація інженерів-консультантів. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dic.org/>
2. Міждержавна гільдія інженерів-консультантів. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iceg.com.ua/>
3. Статут і внутрішні правила Міжнародної федерації інженерів консультантів [Електронний ресурс]. – Женева, 2015. – С. 2. – Режим доступу: http://fidic.org/sites/default/files/FIDIC%20Statutes_2015_0.pdf
4. Лилов О.В. Новітні підходи до модернізації процесів організації будівництва [Текст] / О.В. Лилов // Молодий вчений. – 2015. – № 9 (24). – С. 24 – 27.
5. Галінський О.М., Вахович І.В., Цифра Т.Ю. Міжнародна практика формування договірних відносин у будівництві // Будівельне виробництво: зб. наук. праць. – К.: НДІБВ. – № 54. – 2012. – С. 3-7.
6. Анін В.І. Розрахунки ризиків інвестиційних проектів в будівництві [Текст] / В.І. Анін // Формування ринкових відносин в Україні. – 2003. – № 6. – С. 18.
7. Про внесення змін до деяких законів України щодо реформування системи управління автомобільними дорогами загального користування [Електронний ресурс] : Закон України від 17 листопада 2016 р. № 1764-VIII, станом на 1 лют. 2018 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1764-19>
8. Кваліфікаційні характеристики професії «Інженер-консультант (будівництво)» : наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 08 серпня 2017 р. № 192 (із змінами, внесеними наказом від 29 грудня 2017 р. № 350). – К. Мінрегіон, 2017. – 4 с.
9. Непомнящий О.М. Інжиніринг: деякі аспекти підвищення кваліфікації ключового персоналу / О. М. Непомнящий // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2017. – Вип. 2 (52). – С. 144–151.
10. Типовий договір між замовником і консультантом на надання послуг («Біла книга») – Client / Consultant Model Services Agreement («White Book») / FIDIC. – Geneva. – 2017.

References.

1. International Federation of Consulting Engineers, [Online], available at: <http://dic.org/>
2. Interstate Guild of Engineers-Consultants, [Online], available at: <http://iceg.com.ua/>
3. Statute and internal rules of the International Federation of Consulting Engineers, 2015, p. 2, Zheneva, [Online], available at: http://fidic.org/sites/default/files/FIDIC%20Statutes_2015_0.pdf
4. Lylov, O.V. (2015), "New approaches to the modernization of construction processes", *Molodyy vchenyy*, vol. 9 (24), pp. 24 – 27.
5. Halins'kyu, O.M. Vakhovych, I.V. and Tsyfra T.Yu. (2012), "International practice of formation of contractual relations in construction", *Budivel'ne vyrobnytstvo: zb. nauk. prats'*, vol. 54, pp. 3-7.
6. Anin, V.I. (2003), "Calculations of risks of investment projects in construction", *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 6, pp. 18.

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), The Law of Ukraine " On amendments to some laws of Ukraine on the reformation of the system of management of motor roads of general use", [Online], available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1764-19>

8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), Order of the Ministry of Regional Development " Qualification characteristics of the profession "Consultant Engineer (Construction)"" , *Minrehion*, Kyiv, Ukraine, p. 4.

9. Nepomnyashchyy, O.M. (2017), "Engineering: Some aspects of the improvement of the qualification of the key personnel", *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya : zb. nauk. pr.*, vol. 2 (52), Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr», Kh., Ukraine, pp. 144–151.

10. Typical contract between customer and service consultant (White Book) – Client / Consultant Model Services Agreement («White Book») / FIDIC. – Geneva. – 2017.

Стаття надійшла до редакції 02.02.2018 р